

Ekonomska demokracija v 21. stoletju

dr. Mato Gostiša

Dr. Mato Gostiša

Ekonomska demokracija v 21. stoletju

ŠCID - Študijski center za ekonomsko demokracijo

Kranj, 2017

Ekonomska demokracija v 21. stoletju

Avtor in nosilec avtorskih pravic: Dr. Mato Gostiša

Založba: ŠCID - Študijski center za industrijsko demokracijo, Kranj

Grafična oprema in tisk: CC CONSULTING CENTER, d.o.o., Kranj

Leto natisa in izida: 2017

Število izvodov: 100

Enotna cena knjige: 29,50 €

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

330.342.14:321.7

GOSTIŠA, Mato
Ekonomska demokracija v 21. stoletju / Mato Gostiša. - 1. izd. -
Kranj : ŠCID - Študijski center za industrijsko demokracijo, 2017

ISBN 978-961-90759-4-4
287800832

Vsebina

Spremna beseda	8
Predgovor avtorja	11
1. Temeljni cilji in poti nadaljnjega družbenoekonomskega razvoja	21
1.1. Kam želimo	21
1.2. Glavna ovira – brezidejnost aktualnega družboslovja	22
1.2.1. Razpetost med dvema skrajnostima	22
1.2.2. Teza o ekonomski superiornosti obstoječega kapitalizma	23
1.2.3. »Tržni sistem« ni sinonim za kapitalizem	24
1.2.4. Nujna vrnitev k »politični ekonomiji«	25
1.3. Alternative vsekakor obstajajo	26
1.4. Bistvo koncepta ekonomske demokracije	27
1.4.1. Obstoj različnih »vrst kapitala«	27
1.4.2. Osnovna ideja ekonomske demokracije	29
1.5. Temeljne systemske značilnosti in anomalije meznega kapitalizma	27
1.5.1. Evidentno deviantni systemski učinki	31
1.5.2. Zavora ekonomskemu razvoju	33
1.5.3. Problem zagotavljanja gospodarske rasti	34
1.5.4. Tehnološki napredek in človeški kapital	36
1.5.5. Človeški potencial še ni človeški kapital	37
1.5.6. Ne gre več le za »napake v sistemu«, ampak za »napačen sistem«	38
1.5.7. Retrogradna globalna ekonomsko-razvojna konvergenca	39
1.5.8. Spremembe družbenoekonomskega sistema so (tudi) ekonomski imperativ	40
1.6. Koncept socialne države ni (več) alternativa	41
1.6.1. Teoretično izhodišče koncepta	41
1.6.2. Objektivne omejitve učinkovitosti in preživetost koncepta	41

1.6.3. Pravičnejša distribucija namesto »arbitrarne redistribucije«	42
1.6.4. Razvojna retrogradnost koncepta	43
1.6.5. Kritični pogled na Pikettyjevo analizo problematike neenakosti	43
1.7. Nujna redefinicija temeljnega namena in ciljev družbenoekonomskega sistema	49
1.7.1. Uresničevanje tudi »nematerialnih« potreb in interesov ljudi	50
1.7.2. Sorazmerna porazdelitev rezultatov tehnološkega napredka	51
1.7.3. »Profitni« in »pridobitni« motiv ter okoljska in socialna vzdržnost gospodarjenja	51
1.7.4. »Profitni« motiv ni pogoj gospodarskega razvoja	53
1.7.5. Nova opredelitev družbenega poslanstva podjetij	53
1.7.6. Cilj gospodarjenja mora postati višja dodana vrednost, ne dobiček	54
1.7.7. Čisti dohodek kot neto dodana vrednost podjetja	55
1.8. Sporni »sui generis« sistemski položaj kapitala in njegovih lastnikov	62
1.8.1. Podjetništvo kot podlaga korporacijskih pravic	62
1.8.2. Napake pri malikovanju podjetništva lastnikov kapitala	64
1.8.3. Podjetništvo kot »izkoriščanje tržnih priložnosti, ne ljudi«	65
1.8.4. Čemu ne »sopodjetništvo« lastnikov obeh temeljnih produkcijskih dejavnikov?	68
1.8.6. Je sedanji kapitalizem res »meritokratski« sistem?	69
1.9. Ključni pogoj za ekonomsko demokracijo	70
1.9.1. Prepoznavanje bistva problema	70
1.9.2. Logična vprašanja brez odgovorov	71
1.9.3. Trg dela – tujek v tržnem gospodarstvu	72
1.9.4. Mezdni kapitalizem kot »kvazitržni« sistem	73
1.9.5. Nesprejemljiva »družbena pogodba«	74
1.10. Edina realna evolutivna pot do cilja	74
1.10.1. Realno izvedljive sistemske spremembe	75
1.10.2. Nujna postopnost pri uvajanju sprememb	76
1.11. Strategija uresničevanja koncepta ekonomske demokracije	77

1.12. Ekonomska demokracija in marksizem ter podobne ideje	78
2. Nova objektivna realnost in anahron družbenoekonomski sistem	79
2.1. Nove oblike »ekonomsko relevantnega« kapitala	79
2.2. Sodobno delo je (že) tudi kapital v pravem pomenu besede	81
2.2.1. Delo kot »izveden« produkcijski dejavnik	81
2.2.2. Temelj za spremembo koncepta kapitalističnega podjetja	82
2.3. Izraziti premik težišča konkurenčnih prednosti podjetij	82
2.4. Osnovni sistemski paradoks in anahronizem	83
3. Zakaj razvijati ekonomsko demokracijo zdaj in takoj	85
3.1. Enakopravna participacija kot »ekonomska pravica« delavcev	85
3.1.1. Elementarna logika sistema ekonomske demokracije	85
3.1.2. Za sistemsko enakopravnost zadostuje lastništvo nad človeškim kapitalom	86
3.1.3. Delavci kot »sopodjetniki«	86
3.4. Ekonomska demokracija in ekonomska učinkovitost	87
3.4.1. Vsestransko pozitivni učinki delavske participacije	87
3.4.2. Ogromne neizkoriščene rezerve	90
3.5. Uresničevanje koncepta »družbena odgovornost podjetij«	90
4. Dolgoročna vizija: zaposlene rešiti iz položaja mezdnih delavcev	92
4.1. Bistvo in sistemski temelji obstoječega kapitalizma	92
4.1.1. Napačna »diagnoza« bistva problema	92
4.1.2. Bistvo kapitalizma na splošno	94
4.1.3. Bistvo mezdne kapitalizma	94
4.1.4. Zloraba pojma »svoboda dela«	95
4.2. Trg dela kot tipičen »kvazitrg«	96
4.2.1. Nesvobodna in neekvivalentna menjava	96
4.2.2. Produkcija in razdelitev nista »menjava«	97
4.2.3. Delo preprosto ne more biti »tržno blago«	98
4.3. Nujna sprememba koncepcije »kapitalističnega podjetja«	99

4.3.1. Splošno o teorijah podjetja	99
4.3.2. Podjetje kot »pravno personificirani (zgolj finančni) kapital«	102
4.3.3. Ključni del mehanizma izkoriščanja	103
4.3.4. (Tudi) pravna nesprejemljivost sedanje koncepcije podjetja	104
4.3.5. Nesmiselna teoretična »opravičila«	106
4.3.6. Pojav »korporacijske lastnine« in osamosvojenega (finančnega) kapitala	108
4.3.7. Korporacije obvladujejo vse	109
4.3.8. Enormna moč osamosvojene »korporacijske birokracije«	110
4.3.9. Problem morebitne obratne skrajnosti glede zasnove podjetja	111
4.3.10. Delavsko »samoupravljanje« s tujim kapitalom je utopija	112
4.3.11. Demokratično »partnersko« podjetje	113
4.3.12. Glavne sistemske posledice koncepcije »partnerskega« podjetja	113
4.3.13. »Demokratično/partnersko podjetje« in delavske zadruge	115
4.3.14. Nujnost ohranjanja podjetniške iniciative	116
4.5. Zakaj torej še nismo opustili mezdnega kapitalizma?	117

5. Nemarksistična kritika (neo)klasične ekonomske teorije kapitalizma **118**

5.1. Teza o podjetniku kot »edinem ustvarjalcu produkta«	118
5.2. Neoklasična teorija faktorske razdelitve produkta	121
5.2.1. Plačevanje produkcijskih faktorjev po tržni ceni ni »(raz) delitev«	121
5.2.2. Zgrešena opredelitev pojma »produkt«	121
5.2.3. Odvrčanje pozornosti od bistva problema	127
5.2.4. Zavajajoča teza o domnevno 100-odstotno »tržni« razdelitvi	127
5.2.5. Delovna teorija vrednosti in teorija produkcijskih stroškov sta ekstrema	129
5.3. Teza o lastnikih finančnega kapitala kot »samoumevnih podjetnikih«	130
5.3.1. Podjetništvo v novi družbenoekonomski realnosti 21. stoletja	130

5.3.2. Dobiček kot renta na vloženi finančni kapital	131
5.3.3. Nesprejemljivost »agentske teorije«	132
5.3.4. Zgolj poslovno tveganje še ni »podjetništvo«	132
5.3.5. Ni ovir za obvezno soudeležbo delavcev pri dobičku	133
5.3.6. Vrednotenje podjetniške ideje in iniciative	133
5.3.7. Perspektivno udeležba delavcev tudi pri »izgubi«	134
5.4. Očitna prevara s tezo o »lastnikih podjetij«	135
5.5. Nedopustno odrekanje pravice delavcev do udeležbe pri (bilančnem) dobičku	136
5.5.1. Podjetje kot posrednik za neutemeljeno »prelivanje« nove vrednosti	136
5.5.2. Udeležba delavcev pri »izgubi« danes	137
5.6. Nedopustno prisvajanje celotnih tudi »kapitalskih dobičkov«	138
6. Nova »družbena pogodba«: ekonomska demokracija	140
6.1. Strategija uresničevanja ekonomske demokracije	140
6.2. Pričakovani učinki	143
6.3. Pričakovane ovire	144
6.4. Namesto zaključka: nekaj okvirnih zamisli o konceptu »partnerskega podjetja«	145
6.4.1. Pomanjkljivost obstoječih bilanc stanja	145
6.4.2. Bilanca stanja s (tudi) človeškim kapitalom	146
6.4.3. Kam v bilancah umestiti »podjetništvo« lastnikov kapitala?	150
6.4.4. Okvirne smernice za ureditev korporacijskega upravljanja in faktorske razdelitve produkta	151
Povzetek	157
Summary	169